

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА КРИМІНОЛОГІЇ
ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК СУСПІЛЬНА ПРОБЛЕМА ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ В УКРАЇНІ

Матеріали Всеукраїнської студентської наукової конференції

(Харків, 4 листопада 2016 року)

У двох томах

За редакцією *А. П. Гетьмана, Б. М. Головкина*

Том 1

Харків
«Право»
2016

УДК 343.9(477)
ББК 67.9(4УКР)61
3-68

Редакційна колегія:

д-р юрид. наук, проф. Б. М. Головкін (голова);
канд. юрид. наук, доц. К. А. Автухов (відповідальний секретар);
канд. юрид. наук, доц. В. В. Пивоваров;
канд. юрид. наук, доц. М. В. Романов;
д-р юрид. наук, проф. О. Ю. Шостко;
канд. юрид. наук, асист. О. В. Новіков

Злочинність як суспільна проблема та шляхи її вирішення в Україні : матеріали Всеукр. студ. наук. конф., м. Харків, 4 листоп. 2016 р. : у 2 т. / за ред. А. П. Гетьмана, Б. М. Головкіна. – Т. 1. – Х. : Право, 2016. – 166 с.

ISBN 978-966-937-086-0

ISBN 978-966-937-087-7 (т. 1)

ISBN 978-966-937-087-7 (т. 1)
ISBN 978-966-937-086-0

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2016
© Видавництво «Право», 2016

конкретної особи. Іншими словами, можна сказати, що процес віктимізації складається як із внутрішніх (психологічних), так і зовнішніх (соціальних) чинників. На думку В. В. Голіни, віктимізацією є: 1) невиконання або неналежне виконання державою гарантованих Конституцією України прав і свобод громадян щодо безпеки людини; 2) навмисне або необережне порушення людиною правил особистої безпеки; 3) використання першого і другого аспекту злочинцями.

Віктимізація відбувається на двох рівнях: індивідуальному і груповому. На індивідуальному рівні мова йде про підвищення ступеня віктимності окремих людей, а також зростання кількості людей, які мають негативний досвід віктимізації. На груповому рівні – підвищення уразливості й заподіяння шкоди представникам соціальних груп.

Причинами віктимізації населення є сукупність обставин у житті людей і суспільства, що детермінують процес перетворення даної особи у жертву злочину або сприяють такому процесу. Які ж саме обставини є детермінантами віктимізації населення? Якщо мова йде про групову віктимність, то тут детермінантами виступають традиції не звертатися до правоохоронних органів, недовіра до правоохоронних органів, страх перед злочинністю, несформованість культури безпечної поведінки громадян у повсякденному житті. На мою думку, запобігання значно ускладнене на етапі проведення реформування правоохоронної системи, тобто в перехідний період розвитку держави, тим більше, якщо на її території мають місце військові дії. Причинами індивідуальної віктимізації є віктимогенні деформації особистості, соціальне неблагополуччя широких верств населення, а також передзлочинна віктимна поведінка та психічний стан жертв у момент злочинного посягання (включаючи стан сп'яніння), вроджені риси та властивості людей (як фізіологічні, так і психічні).

Окремої уваги заслуговує і латентна віктимізація, яка, на думку О. В. Новікова та Ю. О. Оберемко, являє собою процес збільшення ступеня уразливості жертв латентних злочинних посягань перед повторним заподіянням їм шкоди злочинцями, а також підвищення ризиків злочинних посягань проти невизначеного кола осіб. Це так звана заявницька пасивність, коли особа не бажає ініціювати кримінально-процесуальну діяльність, виступати в статусі заявника або потерпілого.

Важливою і актуальною проблемою є здійснення віктимілогічного запобігання, як самостійний напрям запобігання злочинності, що охоплює комплекс заходів та діяльність, спрямовану на зниження рівня групової на індивідуальної віктимності, а також зменшення кількості жертв злочинів у суспільстві. Заходи такого запобігання можна сформувати, проаналізувавши детермінанти процесу віктимізації. Таким чином, до них належать формування довіри до правоохоронних органів, інформування про способи зниження віктимності, демонстрація результатів боротьби зі злочинністю (показ відповідних сюжетів по телебаченню, звітування керівників у ЗМІ), посилення системи безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Науковий керівник – канд. юрид. наук, доц. К. А. Автухов

Г. В. Морзун,

*студентка групи СП-51 2 курсу Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»,
м. Київ*

БІДНІСТЬ ТА БЕЗРОБІТТЯ – ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Одним із ключових понять у кримінології є «злочинність», тобто соціальне явище, негативна суспільно небезпечна властивість будь-якого соціуму породжувати у масових масштабах злочини [1, с. 15]. Дослідження змін рівня злочинності надає змогу уявлення про цілісну картину політико-економічної ситуації в країні та рівень життя населення. Злочинності як кримінологічній кате-

горії притаманний ряд властивостей, ознак та показників, серед яких: стан, рівень, динаміка (кількісні показники), структура і характер діянь (якісні показники), а також детермінанти. Розглянемо детальніше останню дефініцію.

Детермінанти злочинності – це певний набір чинників (факторів), які пов’язані між собою та обумовлюють злочинність [2, с. 185], що включають у себе причини та умови злочинності. Детермінанти злочинності відображають взаємозалежність процесів та явищ, що відбуваються в суспільстві на соціальному та індивідуальному рівнях. Індивідуальний рівень характеризує певні психологічні особливості людського характеру та людської природи, що зумовлюють вчинення особою злочинів, а соціальний рівень містить зовнішні чинники, що мають вплив на динаміку злочинності в країні.

Індивідуальні (внутрішні) чинники – це звички, схильності людини, її орієнтація на певні стандарти, взірці поведінки в суспільстві, а також зразки і цінності, сприйняті її свідомістю під час виховання в родині, школі та іншому оточенні. Дослідження показують, що останнім часом спостерігається значне відхилення суспільства від загальноприйнятих стереотипів поведінки, зокрема правомірної, дещо викривлене поняття цінностей та низький рівень правової культури населення.

Соціальні (зовнішні) чинники бувають різноманітні за змістом, природою їх виникнення та ступенем впливу на злочинність. З огляду на проблему, яка нас цікавить, визначається така класифікація детермінантів за змістом:

- політичні, тобто такі, що відбивають недоліки у функціонуванні політичної системи;
- соціальні або так звані соціально-психологічні – пов’язані з негативними проявами свідомості індивідів, а також зі зростаючим правовим нігілізмом;
- правові, які включають у себе прогалини у праві, колізії законодавства та всі інші помилки і суперечності в законах, що негативно відображаються на суспільному житті;
- організаційно-управлінські, що мають на увазі некоректну діяльність державних органів, непрофесійність державних службовців, недостатній нагляд місцевого самоврядування та громадського контролю за діями владних органів;
- економічні, що пов’язані з неправильними шляхами здійснення економіки, недоліками координування економічної системи та її дисбалансом, кризою, безробіттям, незабезпеченістю населення.

Коли йдеться про злочинність, очевидними постають такі фактори, як: низький рівень правової культури та виховання громадян, високий відсоток безробіття, масовий алкоголізм, фрустрація (пригнічений психічний стан, який виникає через неможливість задоволення людиною своїх потреб). Проте найбільший вплив на рівень, структуру та динаміку злочинності в Україні здійснюють економічні чинники.

Останні роки характеризуються вчиненням злочинів переважно корисливого та корисливого насильницького характеру (злочини проти власності, зокрема крадіжки, грабежі, шахрайства, вимагання, розбійні напади тощо) [3, с. 53]. За даними Генеральної прокуратури України, в державі спостерігається тенденція до збільшення тяжких та особливо тяжких злочинів, до того ж значною мірою знизився рівень їх розкриття. Так, станом на 28 січня 2016 р. у державі «нерозкритими лишаються майже 2 тисячі розбійних нападів, 15 тисяч грабежів та 200 тисяч крадіжок» [4]. Беззаперечно, що це зумовлено рівнем життя населення, що є нижче середнього, який у свою чергу породжує підвищення агресії серед населення, прагнення задовольнити свої життєві потреби будь-яким шляхом, у тому числі й незаконним. Крім того, нездатність держави забезпечити достатню кількість робочих місць, скоротити рівень безробіття також є вагомою причиною вчинення злочинів.

Враховуючи, що останніми роками в загальній структурі злочинності злочини проти власності становлять понад 50%, очевидно, що в Україні більшість суспільно небезпечних діянь мають матеріальне підґрунтя, тобто є злочинами економічного характеру, а їх сукупність відповідно утворює «економічну злочинність».

Отже, дедалі небезпечна стабільність кількості вчинюваних економічних злочинів чітко вказує на термінову необхідність правильного і обміркованого розвитку та регулювання економічної системи України, розв’яз якої має бути тим важелем, який спроможний підірвати матеріальні коріння існування злочинності, а відтак відігравати роль ефективного запобіжника злочинності.

Список літератури

1. Кримінологія : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. – Х. : Право, 2014. – 440 с.
2. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.
3. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія / Б. М. Головкін. – Х. : Право, 2011. – 432 с.
4. Генпрокуратура надала статистику щодо росту рівня злочинності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zbroya.info/uk/blog/8802_genprokuratura-nadala-statistiku-shchodo-rostu-rivnia-zlochinnosti-v-ukrayini/.

Науковий керівник – д-р юрид. наук, проф. В. А. Мисливий

В. М. Нікішина,
*студентка 1 групи 5 курсу Слідчо-криміналістичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
м. Харків*

ЩОДО ФЕНОМЕНУ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК РІЗНОВИДУ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Останнім часом феномен самогубства привертає увагу соціологів, психологів, психіатрів і правників багатьох країн світу, адже феномен самогубства (зокрема, ювенальний суїцид) є однією із найгостріших проблем сучасного суспільства. Так, за даними ВООЗ, у 2012 р. саме суїцид став 2-ю за поширеністю причиною смертності молоді та підлітків віком від 15 до 29 років. Аналіз самогубства з точки зору вчення про злочинність як різновиду девіантної поведінки є відносно новим, адже в сучасній науці відсутні однозначні підходи до пояснення причин цього явища та розробки відповідних заходів запобігання. Проте практична потреба у вирішенні даної проблеми робить цей напрям актуальним і перспективним для дослідження.

Окремі аспекти самогубства неповнолітніх були вивчені у працях Л. Б. Шнейдера, І. С. Кона, Д. С. Ісаєва, А. Бергмана, В. П. Мушинського, П. О. Сорокіна, А. Г. Амбрумова, Е. Дюркгейма, В. П. Москальця, В. І. Сяляхіної, В. В. Рибалки та інших вітчизняних і зарубіжних науковців в контексті загального вчення про суїцид. Так, учені визначають суїцид (від лат. *suizid* – «себе вбивати») як усвідомлювані умисні дії, спрямовані на добровільне позбавлення себе життя, що призводять до смерті [2, с. 5]. Американський психолог А. Бергман підкреслює, що суїцид – це умисне самоушкодження з летальним результатом, що становить винятково людський акт, який зустрічається в усіх культурах [2, с. 8].

Зауважимо, що суїцид як різновид людської активності завжди є умотивованим діянням, тобто результатом певної суїцидальної поведінки. Як підкреслює Л. Б. Шнейдер, під суїцидальною поведінкою людей розуміються різні форми їхньої активності, зумовлені прагненням позбавити себе життя, що слугує засобом дозволу особистісної кризи, яка виникла при зіткненні особистості з перешкодою на шляху задоволення її найважливіших потреб [5, с. 275]. Тому вивчення природи суїциду має враховувати ширший контекст, у центрі якого покладено факт самогубства, а довкола – мотивація, що свідчить про свідоме або несвідоме нехтування життям як вищою цінністю людини [3, с. 54].

Уявлення про смерть протягом дитинства проходить кілька етапів: від повної відсутності у свідомості дитини до формального знання про неї і знайомства з атрибутами відходу із життя (поняттями жалоби, похорону тощо). У підлітковому ж віці формується страх і цікавість до смерті, які, однак, іще не базуються на критичному усвідомленому уявленні про цінність життя. Як